

ROČNÍK I.

1879.

DALIBOR

ČASOPIS PRO VŠECKY OBORY UMĚNÍ HUDEBNÍHO

REDAKTOR:

V. J. NOVOTNÝ.

V PRAZE

MAJITEL A NAKLADATEL F. R. A. URBÁNEK, KNIHKUPEC. — TISKEM DRA ED. GRÉGRA.

1879.

jsem ve škole veliký počet chlapců, kterak cvičili se na housle, ale hráli velmi drsně.

Z Lovosic chtěl jsem po vodě dostat se do Drážďan. Po cestě nanejvýše obtížné, kterou bouřka a chatrný můj člun činily zároveň velmi nebezpečnou, dojel sem konečně do Königsteinu. To leží sotva v polovici cesty od Lovosic do Drážďan; ale nemohl jsem to na vodě již snést, než cestoval jsem po skalnatých horách cestou do Pirny.

Čtenář můj darmo by nudil se, kdybych do podrobnosti popisoval všechny hudební školy, jež jsem našel na své cestě v Rakousku, na Moravě a v Sasku. Chci jen všeobecně podotknouti, že žáci hrají drsně a neohrabaně, nesnažíce se jakési dokonalosti nabyti. Metastasio míní, že děti na těchto školách nedobře vedeny bývají, tak že někdy nenapravitelnými stávají se. Ovšem jsou nejmnější z nich určeni ke službě a nižším ručním pracem; a poněvadž ve mnohých krajinách českých a saských panuje dosud gothický způsob vlády vasalské, tož zřídka kdy jsou tito lidé ctizádostivi, aby hudbou vynikli. Někdy za onoho času vzejde mezi nimi genius, jenž chtěl nechtě stane se výborným hudebníkem, ale obyčejně odejde odsud usadiv se někde v cizině, kde může kliditi ovoce svých schopností. —

Feuilleton.

o epidemii v Praze.

Prosím, nelekejte se a čtěte jen bez bázně; nebezpečí není tu žádného, neboť známo, že každé číslo „Dalibora“ podrobujeme desítidenní karanténě a mimo to mohu Vás ubezpečiti, že do domu, ve kterém se „Dalibor“ tiskne, nesmí žádný flašinetlár.

Jakže ten flašinetlár sem přichází? — O, jak jste šťastni, můžete-li se takto tázat, neboť pak nepoznali jste dosud pražského flašinetláře v celé jeho hrůze, pak nevíte nic o moderních otrhnutých Eumenidách, nic o zuřivosti, s jakou pronásledují ubohé hudebníky.

Ano, slyšte vy vyvolení, kteří znáte flašinetláře jen dle jména anebo z Tylova dramatického obrazu: živnost flašinetlářská jest epidemii, která zhoubně řádí v řadách hudebního pokolení! Ona jest tím strašlivější, jelikož veškerá homoeopathie i aleopathie vůči ní jeví se býti málomocnou, žádná i sebe důkladnější desinfekce není s to ji zapudit! Provádějte si nejdůkladnější kanalisaci, pražský flašinetlár ni na chvilku neodstoupí od vás; vedte si vodu ze Šumavy, pražský flašinetlár bude jí hrát marš z „Fatinici“; zbourajte si hrady, na dobytí půdě bude pražský flašinetlár, druhý Jeremiáš na zříceninách Jeruzaléma, odehrávat Maximilianův smuteční pochod!

My zde v Praze žijící nadějní i beznadějní muzikanti sjednotili a dávno již upevnili jsme se v tom mínění, že flašinet jest vynálezem čertovým.

O vzniku flašinetlárství vypravuje se prapodivná historka. V dřívější době, kdy pěstovala se ještě pilně hudba církevní, měl čert na muzikanty špatné žně. Komponisté byli bohabojní, skládali mše, oratoria, stabat matery atd., a přicházeli po vykonanéездеjší pouti rovnou cestou do luna Abrahamova. O peklo muzikant takřka ani nezavádil, a stalo-li

se, že jednou za čas octnul se tam některý, tož byl to vždy jen obyčejný šumař, který na zemi rád si přihýbal a pravidelně o jednu více pil nežli platil — elita však, jak pravěno, stupala do nebe.

Rozumí se, že to čerta, který si na celebritách všech oborů, jak je Dante popisuje, nemálo zakládal, jak náleží hnětlo. I pomýšlel na pomstu, a prostředek, jimž umínil vychovávat si na zemi dobré hudebníky, a především komponisty pro říši temnosti, jevil vskutku vynalézavost v pravdě ďábelskou. Spískal si flašinet, spískal si flašinetláře a obě vyslal na zem, a především tam, kde dle starého a i v pekle známého pořekadla bylo sídlo dobré hudby — do Čech. Jako každá čertovina, tak i flašinetlárství ve světě záhy zapustilo hlubokých kořenů a započalo svou ďábelskou činnost. Jako s uděláním zapískal flašinet kdykoli komponista zasedal k práci, kdykoli pianista zahrabal se do Beethovenových sonat, kdykoli přátelé v kvartetu kochali se v hudbě klassické. Flašinetláři nebylo nic svatým, a hrál-li někdo do E, spustil do Es.

Rozumí se, že takto doháněla všechny dobré hudebníky živnost flašinetlářská takřka k šílenství, počali klnouti, pili na zlost, stali se náruživými, vedli život prostopášný, začali psát moderně — a nyní v podsvětí nestačí již připravovat pro ně komárky!

Největšímu rozkvětu těšilo se flašinetlárství v matičce Praze a dostoupilo za našich časů takové výše, že co do flašinetlárství Praha stojí na místě prvním. Flašinet jinde jednotlivým případem, jest v Praze krutou epidemii, která co den žádá svých obětí. Skladatelé utápí se sotva zrozená myšlenka v spoustě pronikavých píšťalových tonů, houslistovi padá desetkrát denně smyčec z ruky, konservatorista s radostí pětkrát denně utíká od své úlohy atd., atd. Myslí, že co zde píšu, bylo by lepší, kdyby mně k tomu nejnestydatější všech flašinetů ustavičně nevrískal do uší.

Dokud i v Praze vystupoval flašinet jen sporadicky, byla tu pro muzikanty předce ucházející existence. Byl jsem tehdy malým kloučkem a moje maminka, která myslela, že ze mne bude virtuosní klavirista, odbývala pravidelně pondělního a pátečního flašinetláře (víc jich tehdy k nám nechodilo) buď krejcarem, buď výmluvou, že „jest v domě nemocný“, abych ve svých cvičeních nebyl vyrušován — kdo by si byl tehdy pomyslil, že flašinetlárství stane se virtuosní a z mé virtuosity že nebude nic!

Ovšem, škola dělá mnoho. Tehdy panovala ještě škola česká; její stoupenci, z nichž některé vzácné exempláře udržely se po dnes, byli mužové rozšafní, svědomití a rozumné omluvě přístupní, neplýtvali svým uměním a nehráli na jedno posezení (jen flašinet seděl a sice v křesle, podobném latinské desítce) více nežli tři kousky. Tu však objevila se škola vlašská a z ní nastala pro nás doba útrap: první „talijanský“ flašinet se svými pronikavými, věčně tremolujícími píšťalami, se svou nebetýčnou a do nebe volající koloraturou vzbudil sensaci, která pro pražské hudebníky stala se osudnou. Jako za časů slávy vlašské školy talenty všech národů putovaly do Italie, tak i pražské flašinetlárství šlo k Itáliánům do školy; „talijáni“ rostli jako houby po dešti a rostou podnes.

Jest naprosto nemožno vymknouti se dotěravému flašinetláři; dej mu peníze, a on bude myslet, že se ti kousky jeho líbí, a zahráje jich o něco více, řekni mu, že „jest v domě nemocný“, a on tě bude žalovat na rušení živnosti a utíci mu? — utíkáje před jedním vběhneš zajisté dru-

hému do rány, neboť od rána do večera otrásá se vzduch pražský „Benešovy“, „Fatinicami“, valčíky, polkami a nepomíjejícími pochody našich flašinetlárů. To jest pravá epidemie, která zachvátí tě doma i mimo dům, její bakterie poletují vzduchem a bojují proti sluchu boj na život a na smrt. Co první tě pozdravuje, sotva že ráno otevřeš oči, co po celý den hodinku za hodinkou tě pronásleduje při práci, co vyhání tě z domova, z kavárny, z hostince, co nejrđžovější ti zkazí humor, co otravuje ti každou chvilku klidu, slovem: co navzdor tomu, že jsi dobrým a řádným občanem a platíš svědomitě přímé daně i obecní přírázky, činí tebe mučedlníkem — jest český troubadour s italským trubníkem: pražský flašinetlár!

Onehdy vypravovalo se, že pražský magistrát zavede „knihu přání“; jako blesk projela mi hlavou myšlénka, že bych do této knihy mohl zanést nejroncnější všech svých vezdejších přání: aby pro Prahu odejmuto bylo flašinetlárům právo veřejnosti. Potají anebo za městem (řeba v Krčských neb Kunderatických lesích) ať si hrají podle chuti, a zatouží-li kdo po jich hudbě, ať si ji tam jde poslechnout. Ale bojím se, že mé přání zůstane věčné přáním; tak krásně, jak já si to přeji, nemůže ve světě snad ani býti — vždyť zrozeni jsme k utrpení. —la.

Literáci.

Obrázek z venkova od K. V. Raise.

Chci psát o starých, zbožných duších, které celý mužný svůj věk posvětily účelu jedinému, účelu nad jiné vznešenému — zpěvu. Celý, pravím, celý mužný svůj život! Skloň se hlavou!

Jsmo snad po celé naší planetě rozhlášení co národ zpěvumilovný, znají-li nás i na ostatních kosmických tělesech, nevím; v nebi nás však znají jistě. Z jistých pramenů dozvěděl jsem se, že Čechové i v nebi tvoří národ zvláštní, vyvolený, který dýchaje vonný nebeský vzduch, zpívá a jen zpívá. Když Čechové v nebi spustí, andělíčkové prý umlkají.

Ale u nás také bývali zpěváci! Víme, že již v šedých dobách starověkých slavně se u nás zpívalo; Lumír, „ký slovy i pěním bieše pohýbal Vyšehrad i vše vlasti“, měl celé pluky následovníků. Ale přišly k nám doby zlé, doby plné útrap a bolů; v takých dobách, kdy nejkrutší dravci rvali se o dobré srdce české, nebývalo národu do zpěvu. Teď arcit se u nás opět zpívá, zpívá se, jak se nikdy nezpívalo. Nebožtík tatík Lumír mne si prý v nebi blažen ruce a šepotá: „Vydařili se, vydařili — praví synové...“

Tedy především o těch bývalých a potom o našich nynějších, dosud zpívajících literácích.

I.

Zpěvumilovný národ náš vždy pěstoval zpěv kostelní; zvláště v době před světoznámými učenými hádkami husitskými kvetl u nás zpěv církevní. Nezapomenutelný otec vlasti, Karel IV., chtěje v adventě zavést zpěvy rorátní čili veselé zpěvy adventní, byl snad původcem pozdějších sborů literácích.

Že při zpěvech rorátních nějaké sbory vycvičenějších zpěváků byly, jest jisto, netvrdím, že se „literáci“ již tehda nazývali. Vznik řádného spolku literácického hledati dlužno

po skončení válek husitských v 15. století.*) Vádkami a mnohými ne vždy vzornými hádkami náboženskými velice poklesla nábožnost lidu českého. Kněží všemožně se snažili, aby umrtvělou nábožnost oživili, a jedním z jejich prostředků bylo obnovení křů literácích. Slovo literák či literát odvozeno od latinského slova litera čili písmena a znamenalo člověka, znajícího hlavně před i při službách božích zvláštní, všemu lidu méně známé zpěvy zpívati. Každý úd spolku literácického říditi se musil zvláštními pravidly, či abych se slovem nynější době obvyklým vyjádřil, stanovami spolku literácického.

Spolky literácické mívaly svoje jmění, neboť bývali ve spolku lidé zámožní a často se stávalo, že pobožní občané spolkům těm jmění svoje odkazovali. Kancionaly jejich bývaly velmi cennými, o čemž nám některé dochované exempláry svědectví vydávají.

Slyšme, co stojí v „Naučném slovníku“: „Nejvíce rozšířeny byly spolky ty v XVII. století, ač tu již učenců mezi nimi ubývalo, až konec XVIII. století dílem směrem svým nevěře příznivým, dílem i jich vlastní vinou pro nadutost, obžerství, nehospodaření a p. úďů i sborů, i je zahubil, tak že jen sem tam některý literácický spolek (na př. v Rakovnici) se uchoval, ovšem zbaven nejvíce záduší svého, kterěz po zákonu dotač školní připadlo“.

Pravé kůry či spolky literácické vyhynuly, ale literáci nikoli. Kdo zná ty nynější literáky, ví, jak houževnatými jsou zpěváci, a dovede si představit, že v krátkém čase nebylo možným, aby snad literáci nadobro zpívati přestali.

Tak zůstala tato kasta lidu, jak ji směle nazývám, maje na mysli zvláštnosti její, až na naše časy. Ti nynější literáci jsou však jenom tmavým stínem starých slavných, o zpěv chrámový velezasloužilých literáků.

II.

„Nezoufej Sobě, duše zpěvumilá!“

„Pražský pěvec“ od J. Nerudy.

Nynější literáci jsou opravdu literáky od kosti, jsou literáky „každým coulem“. Touha po zpěvu burácí stále starými sevrklými jejich srdci. Našel jsem v předmluvě k starému kancionálu „výbornou průpovídku“, že literáci, „poněvadž zpěvem svým Pána Boha slaví, mohou se směle nazývati slavičky“. Svatá pravda! Máme u nás několik horlivých literáků, ale mezi nimi vynikají hlavně dva, hlavy to celého spolku, kteří zasluhují, aby celý svět o nich zvěděl. Jsou již šedivci; starší z nich, vysoká, dosud statná postava, jmenuje se Macák a mladší, suchounký mužiček, Řetkvička.

Macák má chalupu, nosí v zimě v letě jelenice do bot, rezavě blýsknavý kožich, který prý kdysi býval černý a na hlavě beranici; zpívá „bas“. Tak alespoň sám říká. Řetkvička je švec; jako smetana šedivou hlavu pokrývá ošumělá čepice s rozlamaným štítem a tělo jeho zahaleno je do hrozného,

*) Již v II. roč. předešlého „Dalibora“ č. 5 r. 1874 jsme napsali: „Literáci povstali asi v polovici 15. stol. dle vzoru a v jistém smyslu co dědicové meistersingrů, od nichž lišili se jedině tím, že byli více spolkem hudebním, kdežto meistersingři byli spolkem, jehož předním účelem bylo pěstování básnictví. Spolky literácické měly zvláštní výsady i práva a pěstovaly výhradně hudbu chrámovou; zrušeny byly Josefem II., jich jmění jest přířknuto školám a chudobincům, jich skvostných kancionálův pak používali kostelníci ku zalepování dřevých měchů u varhan!“ . . . Obšírnou, nad míru zajímavou studii o literácích má v rukopise p. F. Tadra z císařské bibliotéky i tásíme se, že ji svým časem budeme moci předložiti ctěnému čtenářstvu „Dalibora“ Red.